

ҚАУІПСІЗ ИНТЕРНЕТ

ҒАЛАМТОР ТОРАБЫН ПАЙДАЛАНУ

Ғаламтор артықшылықтарын сөзсіз пайдалану

Қазіргі кезде Ғаламтор жүйесі күнделікті өмірдің, бизнестің, саясаттың, ғылым мен білімнің ажырамас бөлігі болды. Үйде және білім орындарында ғаламторды пайдалану білім беру сапасын көтеруге мүмкіндік жасайды, сондай-ақ, қызықтырушы жаңа жаңалықтарды тек ата-аналар ғана емес, сонымен қатар педагогтар да, оның ішінде оқушылар да ала алады.

Ғаламтордың ашық және жабық қауіптері

Дегенмен ғаламтор дәуірінің жүруі маңызды шығындарға әкеледі. Заманауи ғылыми-білім беретін орта құрылымы жасалмаған ресурстары үлкен санмен бейнеленеді және сонымен қатар, әрқашан дәйекті емес ақпараттармен сипатталады. Аталмыш ресурстар көлемі геометриялық прогресте өседі. Қорыта келгенде, ақпараттық ғылыми білім беретін ресурстарды тиімді пайдалануды қамтамасыз ету қажеттілігі ұдайы өседі. Сонымен-ақ, пайдалы да қажетті ақпараттармен қатар пайдаланушылар ыңғайсыздық және агрессиялық контенттерге тушар болады.

Порнография, терроризм, есірткілер, ұлттық экстремизм, маргиналды секталар, теріс жарнамалар мен басқалары да контенттің айқын мысалы бола алаты және олармен жастар мен жасөспірімдер кездеседі. Жағымсыз контенттің бақылаусыз таралуы жастардың тәрбиесі мен білімнің мақсаттарына қайшы келеді. Ақпараттық технологиядағы мағынасыз игіліктерден бас тарту, бірақ балалардың ғаламторға бақылаусыз қол жеткізуі әкелуі мүмкін:

Кибертәуелділікке

- *Файлдарды жазу кезінде көптеген зиянды бағдарламаларды жұқтырып алу*
- *Баланың қалыпты дамуын бұзуға*
- *Адамгершілік қасиеттердің дұрыс қалыптаспауына*
- *Ниеті дұрыс емес адамдармен танысуға*

Интернет-қауіпінің жіктелуі

Контент тәуекелдері

Контент тәуекелдері интернетте шығатын және заңсыз да балаларға тиісті емес контентті ақпараттарды пайдаланумен байланысты.

Лайықсыз контент

Мәдениет, заңдар, менталитетке байланысты және елде келісімнің заңдастырылған жасына лайықты елде есептелетін материалдар тобымен анықталады. Лайықсыз контент мынадай материалдардан тұрады: зорлық, эротика және порнографиядан, дәрежі лексикадан, нәсілдік жек көрушілікті тұтататын анарексия мен булимиядан, суицидтен, құмарлық иегерлері және есірткі заттары туралы ақпараттарынан тұрады.

Заңсыз контент

Әр түрлі материалдар елдің заңдарына байланысты жасырын есептей алады. Көптеген елдерде тыйым салынған: балар мен жасөспірімдердің қатысуымен жынысты сипаттағы материалдарға, порнографиялық контентке, зорлық зомбылықты сипаттауға, оның ішінде жынысты, экстремизм мен нәсілдік жек көрушіліктің тұтандыру материалдарына.

Электрондық қауіпсіздік

Электрондық қауіпсіздікпен байланысты тәуекелі әр түрлі кибержұмыстарына үй компьютерінен желіге төменгі қорғанысы деңгейде шығу, онлайн – ала аяқтық пен спам.

Зиянды бағдарламалар

Зиянды бағдарламалар — бұл компьютердің жұмысына негативті әсер ететін бағдарлама . Оларға вирустар, бағдарлама — тыңшысы, жағымсыз жарнамалық ПҚ және әр түрлі пішінді зиянды кодтар жатады.

- Зиянды ПҚ
- Жарнамалық ПҚ
- Тыңшы (Шпионды) ПҚ
- Браузерлі эксплойт

Спам

Спам – бұл жарнамалы материалы бар жағымсыз электрондық хат. Спам, алушы үшін қымбатқа түседі, себебі пайдаланушы ретінде көп мөлшерде хат алу үшін көп уақытын және төленген интернет — трафигін жұмсайды. Сондай-ақ, жағымсыз пошта өз бетінше жүретін шығындарды, зиянды бағдарламаларды қамтиды.

Кибер ала аяқтық

Кибер ала аяқтық – бұл, пайдаланушыларды алдау мақсатымен кибер қылмыстың бір түрі. Хакер құпия мәліметтерді ұрлау , заңсыз түрде қалай да болса пайдаланушының дербес ақпаратын материалдық пайданы алу мақсатында

пайдаланады. Кибер ала аяқтықтың бірнеше түрі бар: Нигериялық хаттар, фишинг, вишинг пен фарминг.

Коммуникациялық тәуекелдер

Коммуникациялық тәуекелдер интернет — пайдаланушылардың тұлға аралық қарым — қатынасымен байланысты және педофилдер мен кибер қудалаудың балалармен байланысы болады.

Заңсыз байланыс

Заңсыз байланыс – бұл үлкендер мен балалар арасындағы байланыс. Үлкендер баламен жақынырақ танысуға тырыса отыра, бір жағынан оны сексуалдың қарым – қатынасқа түсуге бейімдейді.

Киберқудалау

Киберқудалау – бұл адамды интернет – коммуникациясы арқылы тіл тигізу, агрессиялы, сексуалды алымсақтықтарды хабарламалар арқылы жібереді. Сондай – ақ, киберқудалау ақпаратпен алмасу, байланыс жолдарын білу немесе суреттерін алу, қорқыту, еліктету, бұзақылық жасату (итнтернет – троллинг) әлеуметтік жоламаушыл жасату түрінде болуы мүмкін.

Интернет – қорқытудың қорғаныс тәсілдері

Интернет торабын пайдалану саласындағы кешенді шешім:

Әлемдік тәжірибеге және Қазақстандағы жағдайға сүйене отыра мынадай шешімге келуге болады: қауіпсіз интернетті пайдалану сауалы кешенді шешілетін мәселе.

Оған кіреді:

Әкімшілік (нормативті-құқықты) шаралар, мемлекет жасаулары / өзгерістері арқылы заң жобаларын қамтиды. Пайдаланушыларды ақпараттармен сапалы жұмыс істеуге тәрбиелеу мен үйрету жұмыстарымен арнайы ресурстар шұғылданады. (оның ішінде) Балалардың Интернетпен жұмыс істей білуге үйрету ата-аналар мен педагогтарға да жүктеледі. Интернетті пайдалана білу сапасын арттыру саласындағы заманауи технологияларды пайдалану. Арнайы бағдарламалық жасауларды жеке меншікті компаниялар шұғылданады. (оның ішінде біз де).

ҚАУІПСІЗ ИНТЕРНЕТ

Ата — аналарға

Өз балаларыңызға көмектесу үшін, Сіздер мынаны білулеріңіз қажет:

- Интернетте балаларыңыздың немен шұғылданып отырғанын білулеріңіз керек. Ертеректе пайдаланылмаған әртүрлі қосымшаларды өз балаларыңыздан үйретуін сұраңыз.
- Балаларыңызға өздері туралы Интернетте ешкімге мәлімет бермеулері жайлы түсіндіріп айтыңыз. Мысалы: телефонының нөмірін, мекен – жайын, мектеп атауын/нөмірін, сондай-ақ, өзінің және отбасының суреттерін көрсетуге болмайды. Бұл суреттерді кез келген адам Интернеттен көрулері мүмкін.
- Егер балаңыз спам алса, (жағымсыз электрондық поштаны), оған сенбеуі және жауап берудің қажеті жоқ екендігін ескертіңіз.
- Сіздерге белгісіз адамнан келген файлды ашуға болмайтыны туралы балаларыңызға түсіндіріңіз. Бұл файлдарда вирустар немесе «агрессивті» мазмұнды сурет/бейне материалдары болуы мүмкін.
- Интернеттегі кейбір адамдар, өздерін дұрыс адам түрінде көрсетіп, көп өтірік нәрсені айту мүмкіндігі бар екендігін, балаларыңызға түсіндіріңіз.
- Балалар торындағы достарымен нақты өмірде үлкеннің қатысуынсыз кездесуге болмайды. Өз балаларыңызбен үнемі сөйлесіп тұрыңыз.
- Интернеттегі таныс емес адамдардың әрекеттеріне қалай дұрыс қарау және сезіну керек екендігі туралы сөйлесу ешқашан кеш болмайды.
- Егер сіздің балаңыз Интернеттегі агрессивті контенттерге немесе біреу ренжіткен жағдайларға кез болғанда, оны қалай сезіну керек екендігін түсіндіріңіз, сондай-ақ, қайталанған жағдайда қайда хабарлау керек екендігін айтыңыз. Компьютерлерде сүзу және дұрыс бейімделген құрал орнатылғандығына көз жеткізіңіз.

Пайдалы бағдарламалар

«Интернет Цензор» бағдарламасы компьютерге қойылады және барлық браузерлер мен бағдарламаға сүзуді қамтамасыз етеді. Толық версияның ерекше айырмашылығы, жоғары сенімділік деңгейі мен бұзудан қорғауы болып табылады.

NetPolice Lite. Персоналды жеңілдетілген дербес фильтр версиясы, пайдаланушыларды жағымсыз және қауіпті Интернет – ресурстарымен байланысты болдырмау үшін ең маңызды функциялардан тұрады. Интернет торабын қауіпсіз пайдалану үшін ең қажетті санаттары мен функциялары қолданылады.

Балалар мен жасөспірімдерге Төменгі сынып оқушыларына

Егер сен Интернетте отыруды ұнататын болсаң, онда келесі ережелерді есіңде сақта!

Ереже 1 <i>Нақты атың мен тегіңді көрсетпе. Өзіңе НИК Ойлап тап</i>	Ереже 2 <i>Сайтқа өз суретіңді салма. Аватаркамен немесе картинамен Пайдалан.</i>	Ереже 3 <i>Ешкімге өз мекен-жайыңды және телефон нөміріңді бермең. Тек Интернетпен ғана байланыс.</i>	Ереже 4 <i>Интернеттен ғана білетін адаммен араласпа. Егер сені біреу кездесуге немесе ренжітетін болса, тез арада ата-анаңа айт</i>
--	--	--	---

**Орта буын оқушыларына
Сендер мұны білулерің керек:**

- Сайтқа тіркелу кезінде, қарабасың туралы мәліметті берме, себебі ол бейтаныс адамдарға қол жетімді болуы мүмкін. Сондай-ақ, өзінді фото сурет арқылы бейтаныс адамдарға таныстырудың қажеті жоқ. Веб-камераны тек достарыңмен араласқанда ғана пайдалан.
- Бейтаныс адамдардан келіп түскен жағымсыз хат «Спам» деп аталады. Егер мұндай хат алған болсаң, жауап берме.
- Егер мұндай хатқа жауап берген болсаң, онда хат жіберуші сенің электрон поштамен пайдаланатыныныңды көріп, спам жазып жібере беретін болады.
- Егер таныс емес мекен-жайдан хабарлама келіп түссе, оны ашпағаның дұрыс болады. Себебі мұндай хаттарда вирустар болуы мүмкін.
- Егер келіп түскен хат мазмұны жағымсыз немесе ренжітетін мағынада болса, өзінің жағымсыз қылықтарын көрсететін болса, олар туралы хабар беру керек.
- Егер біреу көңіл-күйіңді бұзса немесе ренжітетін болса, онда үлкендерге айт.

Колледж студенттері мен мектеп жоғары сынып оқушыларына

Сендер мұны білулерің керек:

- Интернетке дербес қарабасың туралы ақпаратты салмағаның дұрыс болады.
- Дербес қарабасың туралы ақпарат — бұл сенің мобилді телефоныңның нөмірі, электрондық поштаңның мекен – жайы, үйіңнің орналасқан орнын және фотосуреттеріңді, отбасы фотосуреттері мен достарыңның фотосуреттерін көрсетеді.
- Егер сендер интернетке фото немесе бейне материалдарды салсаңдар, онда әркім оны көре алады.
- Спамға жауап бермеңдер (жағымсыз электрондық поштаға).
- Білмейтін адамдардан келген файлдарды ашпаңдар. Сендер ол файлда не барын білмейсіңдер. Себебі онда вирустар немесе «аргессивті» мәнде фото/бейне материалдар болуы мүмкін.
- Өз IM (ICQ, MSN messenger и т.д.) парақтарына таныс емес адамдарды тіркемеңдер.
- Есте сақтаңдар, өздерін жақсы көрсеткен виртуальды таныстар, дұрыс адам болып шығуы мүмкін емес.
- Интернетте танысқан адаммен егер өмірде кездесуге мүмкіндік туындаған жағдайда, үлкен адамдардан біреу қастарыңда болмаса, онда кездесудің қажеті жоқ. Егер сенің виртуалды досың өзін интернеттен көрсеткендей жақсы адам болатын болса, онда ол сенің қауіпсіздігіңе қамқорлық жасайды!
- Егер сені біреу жәбірлесе ересектерге айту ешқашанда кеш болмайды.

Мұғалімдер мен оқытушыларға

Оқушыларға көмек көрсете білу үшін, Сіздер мұны білулеріңіз керек:

- Дайындалыңыздар. Интернеттегі әртүрлі қорқытуларды танып білу және сақтап қалу үшін интернеттегі қауіпсіздік ережелерін оқыңыз. Біріншіден, қамқоршыңыздың компьютері қандай функциялардан тұрады, сондай – ақ, онда қандай бағдарламалар орнатылғандығын айқындап алыңыз.
- Балаға, компьютермен жұмыс істер алдында, виртуалды әлем туралы, оның мүмкіндіктері мен қауіптілігі жайлы көбірек айтқандарыңыз дұрыс болады.
- Балаға өз алдына интернет кеңсітігін зерттеуге рұқсат бермеңіз, олар агрессивті контентпен кездесуі мүмкін.
- Қызықты ресурстарды таңдап алыңыз да, оны балаларға бірге талдауға шақырыңыз.
- Компьютерлерде контент, спам мен антивирус сүзулері орнатылып, дұрыс келтірілгендігіне көз жеткізіңіз.

Егер үш негізгі ережелер орындалса, онда интернетті пайдалану қауіпсіз болып табылады.

1. Өзіңіздің компьютерды сақтаңыз

Басқару жүйесін үнемі жаңартып отыр.

Вирусқа қарсы бағдарламаны қолдан.

Брандмауэрды пайдалан.

Қажетті файлдардың артық көшірмелерін жаса.

Қажетті материалдарды алар кезде сақ бол.

2. Интернетте өзіңізді сақтаңыз

Жеке ақпаратты жұртқа сақтықпен жайғаның абзал.

Кіммен сөйлесіп тұрғаныңды ойла.

Интернеттегі барлық ақпараттарға сенуге болмайды және пайдаланушылардың барлығы ашық емес екенін есте сақтаған абзал.

3. Ережелерді сақта

Заңға интернетте де бағыну керек.

Интернетпен жұмыс істеген кезде, өзіңе сияқты, барлығымен де қауіпсіздік қамқорлығын ұмытпаған абзал.

Көмек жолы

- Егер сені Интернетте қорласа және қудаласа ...
- Егер Интернетте жағымсыз сөйлемдер жасаса...

- Егер сен ала аяқтар торының құрбаны болсаң...
- Егер сен Интернеттен торабын немесе мобильді байланысты пайдалану кезінде қауіп төнсе...

Сенім телефоны

(қоңырау тәулік бойы тегін)

Балалар мен жастар үшін ұлттық сенім телефоны — 150

Бала құқығы бойынша уәкілетті біртұтас Call-center — 111

Интернет қауіпсіздігінің жалпы ережесі

Ереже 1

Өзің туралы жеке мәлімет беруге болмайды. Белгісіз кейбір сайттар атыңды енгізгуді сұрайды. Ондай жағдайда өзіңе бүркеніш ат (псевдоним) ойлап тапқаның жөн. Мұндай сайттардағы аты-жөніңді, мекен-жайыңды, туған күніңді, достарыңның атын көрсетуді талап ететін толтыру жолдарынан аулақ болғаның дұрыс. Себебі оны әрбіреулері көре алады. Берілген ақпаратпен виртуалды түрде, сондай – ақ, нақты өмірде де ұрылар мен ала аяқтар қолдануы мүмкін.

Ереже 2

Егер сен «интернет – досыңмен» нақты өмірде кездескіңкелсе, онда міндетті түрде ата – аналарыңа айтыңдар. Интернетте бәлкім дәл сол адам болмауы мүмкін. Қорыта келгенде: өтірік он екі жастағы қыз, қырық жастағы ер адам болып, ренжітуі мүмкін. Егер Интернет арқылы танысқан досың кездесуге табандылықты талап етсе, кездесуге бармас бұрын, ата-анаңмен ақылдас .

Ереже 3

Интернетке ата – аналарың рұқсат ететін беттеріне ғана кіріңдер. Олар – үлкен адамдар және не жақсы, не жаман екенін айыра біледі. Сол себепті олар жаман нәрсеге ақыл – кеңес бермейді. Ересек адам болуға сендер әлі үлгересіңдер.

Ереже 4

Өз бетіңше интернетте отырып, балаларға арналған мәліметтер бетінен оқшау болуың мүмкін. Бұл туралы міндетті түрде ата – анаңа айт. Кез келген тегін көшіруге болатын «шақыру» қызықты, қажетті немесе пайдалы мәліметтер «үлкендерге арналған» сайт беттеріне ауысуға мүмкіндік береді.

Ереже 5

Интернеттен ақпаратты алу үшін СМС ешқашан үлкендердің рұқсатынсыз жібермеңдер. Кейде өте айқын немесе жанып – сөнетін терезешелер көрінеді. Олар мынадай мазмұнды болып келеді: «Тек бүгін – тамаша мүмкіндік – қатыс және жеңіп ал!» Қызығарлықтай емес пе? Сендер оған басасыңдар, барлық хабарлама сонда «Ұтыс ойнына араласу үшін саған тек СМС жіберу керек!» Тоқтаңдар! Мұндай қимылға ата – аналарыңның рұқсатынсыз барма, ала аяқтар болуы мүмкін. Тек бір ғана қарапайым СМС сендерге және ата – аналарыңа үлкен ақша төлемі болуы мүмкін.

Интернет – бұл өмірдегі ең басты әуесқойлық емес екендігін ұмытпа. Бұдан басқа сендердің сүйікті кітаптарың, спорттарың мен таза ауадағы достарыңмен серуендерің болуы керек!